

A KÁRPÁTALJAI MAGYAR NYELVJÁRÁSOKBAN MEGHONOSODOTT KELETI SZLÁV KÖLCSÖNSZAVAK ALAKVÁLTOZATAINAK LÉTREJÖTTÉRŐL*

Gazdag Vilmos

Abstract

A significant part of the Eastern Slavic lexical items in the Hungarian Dialect of Transcarpathia has been recorded. However, a thorough linguistic examination of these words has not yet been made. Thus, we have almost no information of the underlying connections and causes of these parallel rentals of these loanwords in Russian and in Ukrainian language. This paper analysis the phonetic shape variation of Eastern Slavic loanwords of Hungarian dialect using a survey conducted involving 342 people in the Brehovo district.

Keywords: Eastern Slavic, Hungarian dialects, Transcarpathia, loanwords, polymorphism.

0. Bevezetés

Azt már számos kutatás igazolta, hogy a határon túli magyar nyelvjárásokban nagy számban kerültek meghonosodásra az államnyelvi kontaktuselemek. Ez alól nem képeznek kivételt a kárpátaljai magyar nyelvjárások sem, bár esetükben az államnyelvi hatás alatt két, de egymással szoros rokonságot mutató nyelv hatását kell értenünk. A kárpátaljai magyar nyelvváltozatokban meghonosodott orosz és ukrán lexikai elemek adatolásán és szemantikai csoportokba való besorolásán túlmutató kutatásokra ez idáig szinte nem került sor. Így például az egyes kölcsönszavak alakváltozataival, vagy az orosz és ukrán nyelvből is átvett úgynevezett párhuzamos kölcsönzésekkel és az ezeket kiváltó okokkal kapcsolatosan szinte semmilyen információval nem rendelkezünk.

Jelen munka az Új Nemzeti Kiválóság Program támogatásával végzett vizsgálataimon alapul. A kutatás során a kárpátaljai Beregszászi járás magyarlakta településein (35 település) 342 adatközlő megkérdezésével végeztem a kölcsönszavak használatára vonatkozó kérdőíves dialektológiai felmérést. A vizsgálat eredményeképp nyert adataimat nyelvjárási térkép-

* A dolgozat a Magyar Tudományos Akadémia Domus Hungarica ösztöndíj-program támogatásával készült.

lapok formájában dolgoztam fel. Most ezen túlmutatva az egyes lexikai elemek alakváltozatainak a bemutatására, illetve az egyes alakok létrejöttét kiváltó hangtani sajátosságok bemutatására teszek majd kísérletet.

1. A szavak többalakúsága és az alakváltozatok kérdése

A tájszavak használatán kívül az egyes nyelvjárásokban bizonyos szavak különféle alakváltozatokban is élhetnek. Ilyen jelenségekről is ír Guttman Miklós, aki 6 csoportba foglalva ad számot az egyetemi hallgatók nyelvhasználatában előforduló őrségi és hetési hangtani sajátosságokról (1990: 170). Az ilyen nyelvjárási sajátosságok a magyar nyelvterület minden nyelvjárási régiójában megfigyelhetők (a magyar nyelvjárások hangtani sajátosságaira vonatkozóan lásd pl. Imre 1971; Kiss 2003, 2011), melyekkel az egyes nyelvjárási régiók kapcsán született leírások és szótárak egyenként is részletesen foglalkoznak. Erre pedig szükség is van, hiszen amint Kálnási Árpád is megfogalmazza, egy általános tájszótár keretein belül nincs lehetőség az összes nyelvjárási régió alaki tájszavainak a felsorolására, viszont egy település nyelvjárásának leírása során, ahogyan az a *Debreceni civis szótár* esetében, már erre is mód nyílik (Kálnási 2005: 13). Ugyanakkor talán magától értetődő, hogy az ilyen jellegű munkák akár tételes formában történő felsorolását is feleslegesnek, s jelen munka határain messzemenően túlmutatónak tartjuk. Vannak azonban olyan munkák is, melyek a szavak alakváltozatai kapcsán egyidejűleg több nyelvjárási régiót vizsgálnak. Ilyen például D. Bándli Magdolna (1977) munkája, aki nyolc különböző nyelvjárástípushoz tartozó XX. századi magyar író alkotásait vizsgálja az *e–ö* variánsok előfordulása kapcsán stilisztikai és statisztikai szempontból.

Természetesen a standard magyar nyelv szókészletében is találhatunk példákat a szavaknak a hangtani alapon létrejövő alakváltozataira. Amint azt G. Varga Györgyi is megjegyzi, „a főbb vonásaiban egységesnek mondható köznyelv mai fejlett formájában is számos alaki kettősséget tűr meg. Kivált a magánhangzós variánsok között van számos, a szakirodalomtól is elismert egyenrangú alakpár: a *fel* ~ *föl*, *cseng* ~ *csöng*, *petty* ~ *pötty*, *lábás* ~ *lábos*, *dől* ~ *dül*, *csorog* ~ *csurog*; stb. dublett mindkét tagja egyaránt használatos a választékos köznyelvben, ezért helyesírásunk is megengedi mind a két forma használatát” (G. Varga 1964: 398). Székely Gábor (2007) munkájában a fokozás fonetikai típusába sorolja azokat a magas és mély hangrendű szópárokat, melyek jelentésüket tekintve bizo-

nyos szempontú mértékbeli eltérést mutatnak, pl. *libeg–lobog, köröm–karmor* stb. Fancsaly Éva (2012: 26) megjegyzi, bizonyos igék múlt idejű alakja esetében, attól függően, hogy a múlt idő jelét kötőhangzóval vagy anélkül veszik fel, kétféle alakváltozat-csoportot is el lehet különíteni. Az elsőbe sorolhatjuk azokat, „amelyek jelentése között nincs különbség, a változatok legfeljebb egyéni vagy nyelvjárási változatok (pl. *állt ~ állott, eltört ~ eltörött, forrt ~ forrott, folyt ~ folyott, hullt ~ hullott, múlt ~ múltott, szólt ~ szólott, szállt ~ szállott, tojt ~ tojott*)”. A másodikba pedig azokat, „amelyek jelentésbeli különbségekhez vezetnek a múlt idő egyes számú 3. személyű igealakokban, pl. *ragadt* (vhová, tárgy nélkül) ~ *ragadott* (botot, fegyvert), *tévedt* (vhová) ~ *tévedett* (a helyessel kapcsolatos állásfoglalása).” H. Varga Márta (2010: 103) ehhez kapcsolódóan felhívja a figyelmet arra is, hogy „a morfológiában alternációról akkor beszélünk, ha azonos morfológiai kategóriához tartozó, (kvázi) azonos jelentéssel és funkcióval rendelkező szavak között részleges alaki eltérés van”, s ez alapján „a *gyermek ~ gyerek* morfémákat is alakváltozatoknak (alternánsoknak) kell tekintenünk”. Hegedűs Attila (2006: 499) szerint az alakváltozatok létrejöttét elősegítheti „a szándékolt jópofaság vagy a szándéktalan nemtörődömség is”.

2. A határon túli magyar nyelvváltozatokban előforduló alakváltozatok

Egy Nagycétényben végzett kutatásról szólva Presinszky Károly (2002) megjegyzi, hogy a legtöbb alakváltozat a szókölcsonzés kapcsán a fiatalok nyelvhasználatában mutatható ki, rájuk hat a legjobban a kétnyelvű környezet.

Lanstyák István (2006a, 2006b: 75–100) a ht-lista kapcsán külön is kitér az alakváltozatok problematikájára, megjegyezve azt is, hogy az alakváltozatok vizsgálatát három aspektusból kell megközelíteni:

- az egy-egy állami (határon túli) változaton belül használatos alakváltozatok (pl. Ukrajna hivatalos fizetőeszköze a *hrivnya/hriveny; grivnya/griveny*);

- a közmagyar és a határon túli magyar nyelvváltozatokban jelentkező alakváltozatok (*infarktus/infarkt*);

- az egyes határon túli nyelvváltozatok egymáshoz viszonyított alakváltozatai (pl. a gyümölcslé jelentésben használt *szok/szók; szokk/szukk*).

Ugyanakkor Lanstyák (1996) arra is felhívja a figyelmet, hogy „a jelenlegi politikai realitásokat figyelembe véve a legjobb megoldás bizo-

nyára az volna, ha az egyes központok nyelvtervezői az egyetemes magyarnak tekintett magyarországi központi nyelvváltozat erőltetése helyett egy új, kompromisszumos standard létrehozásán fáradoznának, amely – több alakváltozat kodifikálásával – a maga rugalmassága folytán képes lenne magába fogadni a mostani állami változatok legfontosabb eltéréseit. A szókészletben így létrejövő “szinonimasorok” tagjai közül – melyek egyformán standardnak minősülnének – az egyes központok beszélői a maguk szükségletei szerint válogatnának”. Viszont felhívja a figyelmet arra is, „hogy sem az egyetemes standard, sem pedig az egyes állami változatok saját standardjai nem fogadhatnak be korlátlan mennyiségben újabb alakváltozatokat” (uo.).

3. A keleti szláv kölcsönszavainak hangtani sajátosságairól

A kölcsönszavak fonetikai változásainak a tanulmányozása fontos szegmensét képezi a kontaktusnyelvészetnek. Különösen nagy jelentősége van a hangtani kérdések tanulmányozásának azokban az esetekben, amikor egymással rokonságot nem mutató nyelvek közötti kapcsolatról, s az e kapcsolat nyomán meghonosodott kölcsönszavakról kívánunk szót ejteni. Ilyen jellegű kapcsolatról kell beszélnünk a szláv nyelvcsaládba tartozó ukrán/orosz és a finnugor nyelvcsaládba tartozó magyar nyelv esetében is. A szláv és magyar nyelv hangrendszeri eltérései kiváló lehetőséget adnak arra, hogy a kölcsönszavak meghonosodásuk során jellegzetes hangtani módosulásokon menjenek keresztül, legyen szó akár a szláv nyelvekben meghonosodott hungarizmusokról, akár a magyar nyelvbe átkerült szláv lexikai elemekről. A magyar magánhangzórendszer ugyanis jóval gazdagabb, mint az ukrán vokalizmus. A standard magyar fonémarendszernek 14 magánhangzója van: *a, á, e, é, i, í, o, ó, ö, ő, u, ú, ü, ű*. A standard ukrán vokalizmus 6 magánhangzót tartalmaz: *a, o, y, e, u, i*. A magyar nyelvnek 25 standard mássalhangzó-fonémája van, míg az ukrán standard 32 mássalhangzó-fonémát tartalmaz. A magyar mássalhangzók többségének megvan az ukrán megfelelője (Bárány 2009: 144).

Az ungi magyar nyelvjárás ukrán kölcsönszavainak fonetikai változásait vizsgálva Kótyuk István a magánhangzók tekintetében megjegyzi, hogy az ukrán kölcsönszavakban mindegyik hosszú magyar magánhangzó előfordulhat, sőt akár diftongizálódhat is. Így tehát az ukrán *a, o, y, e, u, i* hangoknak a magyarban *a (~ā); o (~ó) ~ a ~ ó^u; u (~ú); e (~ē); i (~i); i (~i)* megfelelőik vannak. A mássalhangzóknál csupán a lágy ukrán *ð', m', n'*

mássalhangzóknak van magyar *gy*, *ty*, *ny* magyar megfelelője, így a többi lány ukrán mássalhangzót annak kemény magyar párja helyettesíti (Ковтюк 2007: 99–111). Ezt Borbély Edit az általa vizsgált betű- és mozaikszavak hangtani jelenségei kapcsán a következő csoportokra bontott hangtani jelenségekkel egészíti ki: a szóvégi orosz *o* a magyar kiejtésben megnyúlik (*rajonó*, *szilpó*), míg a szóvégi orosz *a* megrövidül (*bezpeka*, *ráda*); az orosz *x* hangnak a magyar *ch* felel meg (*derzssztrach*, *techoszmotr*); a szavakban jelentkező mássalhangzó-torlódás kiesés, hasonulás, zöngésedés, affrikálódás és palatalizáció segítségével oldódik fel (Borbély 2000: 114–115). A fent leírtak a Beregszászi járás magyar nyelvjárásaiban általam adatolt kölcsönszavak esetében is helytállóak. A továbbiakban néhány példával alátámasztva mutatom be az egyes kölcsönszavaknak a magyar nyelvi asszimiláció során végbemenő hangtani módosulásait. Elsőként nézzük a magánhangzók megfeleléseit:

A szláv alsó nyelvállású illabiális *a* hang helyén az adatolt kölcsönszavakban a legalsó nyelvállású illabiális *á* és az alsó nyelvállású labiális *a* is előfordulhat. Pl. *чай* < *csáj*; *чайник* < *csájnik*; *кочегар* < *kocsegár*, valamint *калим* < *kalim*; *каністра* < *kanisztra*, illetve egy szón belül akár mindkét hang is: *капельница* < *kápelynica*; *рада* < *ráda*. Néhány kivételes esetben akár a középső nyelvállású labiális *o* hang is állhat a helyén, pl. *распрочка* a kevésbé használatos ukrán *розпрочка* alapján *roszrocška* alakban honosodott meg; *бардачок* < *bordacsok*.

A középső nyelvállású labiális *o* helyén a kölcsönszavakban általában a magyar nyelvi párja áll, pl. *борщ* < *borscs*; *чиновник* < *csinovnyik*; *додаток* < *dodátok*, de előfordul a hosszú párja, az *ó* is, pl. *кадро* < *kádró*; *столб* < *sztólba*, vagy akár ezek kombinációja is: *економія* < *ekonómia*. Arra is találhatunk példát, hogy az alsó nyelvállású labiális *a* áll a helyén, pl. *бокал* < *bakál*; *хомут* < *hamut*. E jelenségre magyarozatként az orosz nyelv *á-zó* (аканья) jellege szolgálhat, vagyis az, hogy a hangsúlytalan helyzetben az orosz nyelvben az *o* vagy *a*, vagy ahhoz hasonló hangként realizálódik. Vagyis e kettősség már az átadó nyelvekben is megvan.

A felső nyelvállású labiális *y* (*u*) helyén a legtöbb esetben ugyancsak a magyar nyelvi párja áll. Pl. *бамбула* < *bambula*; *бутылка* < *butilka*; *депутат* < *deputát*. Előfordul a magyar nyelvi hang hosszú párja is, pl. *квадратура* < *kvadratura*; *прокуратура* < *prokuratúra*; *регістратура* < *regisztratura*. E jelenség a magyar *diktatura*, *karikatúra*, *korrek-*

túra típusú szavak analógiájára alakulhatott ki. Az *y* (*u*) helyén állhat *o* is, pl. *чугун* < *csuhon*.

A középső nyelvállású illabiális *e* helyén a legtöbb esetben az alsó nyelvállású illabiális magyar *e* áll, pl. *безнека* < *bezpeka*; *черчение* < *csercsenyie*; *перевал* < *perevál*. Ritkábban előfordulhat a magyar nyelvi hang hosszú párja is, pl. *система* < *szisztéma*; *куне* < *kupé*. Itt befolyásoló szereppel bírhatnak a magyar köznyelvben azonos alakban használatos szavak is. Illetve, ha a szláv szóban az *e* magánhangzó a *j* előtt áll, akkor a magyar nyelvi formában ugyancsak é hangot találhatunk a helyén, pl. *грейдер* < *gréder*; *волейбол* < *voléjbálozni*.

A közép felső és felső nyelvállású illabiális *u* és *i* hangok helyén egyaránt a felső nyelvállású illabiális magyar *i* hangot találjuk. Megjegyzendő, hogy sok esetben az ukrán és orosz nyelvi alak eleve eltérést mutat e két hang tekintetében, pl. ukr. *автобиография*, illetve or. *автобиография*. A kölcsönszavakban a magyar nyelvi hosszú *i* is előfordulhat, pl. *антифриз* < *antifriz*; *архив* < *archív*; *кассир* < *kasszír*. Az *u* hang helyén előfordulhat még *é* is, pl. *фуражур* < *furazsér*; *Сибирь* < *Szibér*. Utóbbi esetében ugyancsak számolni kell a magyar nyelvi *Szibéria* alak analógiás hatásával.

A mássalhangzók esetében a kemény szláv mássalhangzóknak a kölcsönszavakban a magyar nyelvi megfelelőjét találjuk. Pl. *акт* < *akt*; *анкета* < *anketa*; *интернат* < *internát* stb. Vannak azonban olyan esetek is, amikor a felpattanó zárhang párok zöngés és zöngétlen tagja egyaránt előfordul az adatolt kölcsönszóban: *беседка* < *beszedka* és *beszetka*; *очередь* < *ocsered* és *ocseret*. Ugyanezt figyelhetjük meg a labiodentális *v* és *f* hangok esetében is, ugyanis vannak olyan szláv kölcsönszavak, melyekben a *в* helyén mindkét hang előfordulhat, pl. *совхоз* < *szovhoz* és *szofhoz*.

A szláv *д', л', н', т'* lágy mássalhangzók helyén a magyar nyelvi kölcsönszavakban is a lágy megfelelőik állnak, pl. *командировка* < *koman-gyirovka*; *культпросвет* < *kulytproszvet*; *титульна* < *titulyna*; *знімок* < *znyimok*; *доверенность* < *doverenoszty*.

A szláv *г* a kölcsönszavakban *g* és *h* hangként is realizálódhat, pl. *договор* < *dohovor*; *галушка* < *haluska*, illetve *группа* < *gruppa*; *губернатор* < *gubernátor*. A szláv *х* helyén a kölcsönszavakban vagy *h* vagy *ch* hangot találunk, pl. *буханка* < *buhánka*; *шахта* < *sahta*, illetve *архив* < *archív*; *технаспорт* < *techpaszport*. Ugyancsak *h* hang jelenik meg azok-

ban a kölcsönszavakban, melyekben *xz* hangkapcsolatot találunk, pl. *бухгалтер* < *buhálter*.

Azokban az esetekben, amikor az átadó nyelvi alakban *ля* hangkapcsolat van, a magyar nyelvi változatban *lj* és nem *ly* jelenik meg, ami érthető is, hiszen a kárpátaljai magyar nyelvjárásokban, ahogyan a magyar nyelvterület jelentős részén, az *ly* hang ejtésben már nem különül el a *j* hangtól: pl. *солярка* < *szoljárka*; *заправляти* < *záprávljálva*. A szó végén megjelenő *я* helyén a magyarban meghonosodott kölcsönszavakban *ó* hangot találhatunk, pl. *аттестация* < *attesztáció*; *каналізація* < *kanalizáció*, ami a latin nyelvből származó magyar nyelvi alakok mintájára alakulhatott ki, pl. evangelizáció, ambíció, opció stb.

Amint azt a fent bemutatott hangtani sajátosságok is tükrözik, egy-egy szláv hang vagy hangkapcsolat többféleképpen is megjelenhet a magyar nyelvbe bekerült szavakban, s ezért vannak olyan kölcsönszavaink, melyek több alakban is elterjedtek. Az alakváltozatok létrejöttének mikéntje alapján több csoportot is el tudunk különíteni. A továbbiakban ezeket próbáljuk meg rövid összefoglaló keretében bemutatni.

3.1. Az eltérő hangalakú orosz és ukrán szó is meghonosodott:

– **hosszú–rövid mássalhangzók eltérése:** *gripp* ~ *grip* (ukr. *ґрип*; or. *ґрип*). Ehhez kapcsolódóan meg kell jegyezni azt is, hogy az orosz nyelvi elemet az anyanyelvi beszélők ugyancsak rövid mássalhangzóval ejtik, vagyis kiejtésben nem tér el az ukrán nyelvi megfelelőjétől. A hosszú mássalhangzó ejtése magyar nyelvi sajátosság, amelyre a közmagyar nyelvben a *stop* szó hosszú *p*-vel való ejtése is igazolásként szolgálhat;

– **e < i hangok eltérése:** *perejezd* ~ *perejizd* (ukr. *пери́зд*; or. *пери́зд*); *szvetafor* ~ *szvitafor*, ill. *szvetlafor* ~ *szvitlofor* (ukr. *світлофор*; or. *светофор*); *beszedka* ~ *beszidka* (ukr. *бесідка*; or. *беседка*); *szetka* ~ *szitka* (ukr. *сітка*; or. *сетка*);

– **egyéb eltérések:** *bástya* ~ *básnya* (ukr. *башта*; or. *башня*) – a *bástya* alakváltozat esetében a magyar nyelvi *bástya* alapján ugyancsak analógiás hatást lehet feltételezni; *rozkladuska* ~ *raszkladuska* (ukr. *розкладушка*; or. *раскладушка*).

3.2. Egyes és többes számú alakok párhuzamos meghonosodása: *usánka* ~ *usánki* (or. *ушанка*); *tumbocska* ~ *tumbocski* (ukr., or. *тумбочка*); *szosziszka* ~ *szosziszki* (ukr., or. *сосиска*); *bánka* ~ *bánki* (ukr., or. *банка*); *szkrepka* ~ *szkrepki* (or. *скрепка*); *kurtka* ~ *kuriki* (ukr., or. *куртка*); *bulocska* ~ *bulocski* (ukr., or. *булочка*).

3.3. Hangzóelhagyás:

– **szóeleji:** *szpecovka* ~ *pecovka* (or. *спецовка*); *zberkassza* ~ *berkassza* (or. *сберегательная касса* → *сберкасса*);

– **szóbelseji:** *marsrutka* ~ *marsutka* (ukr., or. *маршрутка*); *povesztká* ~ *poveszka* (or. *повестка*).

3.4. Hangzóbetoldás:

A magyar nyelvben meghonosodott idegen nyelvi elemek hangtani sajátosságai kapcsán a leggyakrabban hangoztatott nézet az, hogy az átvett szavakban a mássalhangzó-torlódások feloldódnak, egyszerűsödnek. A kárpátaljai magyar nyelvjárásokban meghonosodott orosz és ukrán nyelvi elemek között azonban találunk olyanokat is, amelyekben épp e tendencia fordítottja figyelhető meg, vagyis a szavakban a magyar nyelvi beszélők mássalhangzó-torlódásokat hoznak létre:

– **szó belseji:** *zakuszka* ~ *zakusztká* (ukr., or. *закуска*); *sifer* ~ *slifer* (ukr., or. *шифер*);

– **szóvégi:** *pricep* ~ *pricept* (or. *прицеп*).

3.5. Nyúlás:

– **szó belseji:** *pelmenyi* ~ *pelmennyi* (ukr. *пельмені*; or. *пельмени*);

– **szóvégi:** *spric* ~ *spricc* (ukr., or. *шприц*); *buket* ~ *bukett* (ukr., or. *букет*) – itt ugyancsak érvényesek a *stop* szó kapcsán fentebb leírtak.

3.6. Egyéb módon létrejött alakváltozatok: a szláv *баклажан* és a magyar *padlizsán* szó összemosásából keletkezett a *baklizsán* szó.

IRODALOM

- D. Bándli, M. 1977, *Az e–ö variánsok állapota a XX. századi magyar irodalomban*. Budapest: ELTE [= Nyelvtudományi Dolgozatok 24].
- Bárány, É. 2009, *Magyar–ukrán nyelvi kölcsönhatás: Hungarizmusok a magyar–ukrán (ruszin) nyelvhatáron (Irodalmi művek alapján)*. Doktori értekezés. Kézirat. Budapest.
- Borbély, E. 2000, Adalék a lexikai kölcsönzés kutatásához. In: *Jubileumi kötet Lizanec Péter professzor 70. születésnapjára*. Ungvár: Ungvári Állami Egyetem Magyar Filológiai Tanszék Hungarológiai Központ, 113–119.
- Fancsaly, É. 2012, A magyar mint idegen nyelv tanítása és a nyelvtörténet. *Hungarológiai Évkönyv* XIII, № 1, 22–28.
- Guttmann, M. 1990, A szlovéniai kétnyelvű oktatás a magyar lektori munka tükrében. In: Egyed, O. – Giay, B. – B. Nádor, O. (szerk.), *Hagyományok és módszerek: Az I. Nemzetközi Hungarológia – Oktatási Konferencia előadásai, II. kötet*. Budapest: Nemzetközi Hungarológiai Központ.

- Hegedűs, A. 2006, Punnyadt, avagy adalék a nyelvi változás mechanizmusához. *Magyar Nyelvőr* CXXX, № 4, 498–501.
- Imre, S. 1971, *A mai magyar nyelvjárások rendszere*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Kálnási, Á. 2005, *Debreceni civis szótár*. Debrecen [= A Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Intézetének Kiadványai 83.].
- Kiss, J. 2003, *Magyar dialektológia*. Budapest: Osiris Kiadó.
- Kiss, J. 2011, Nyelvjárások, regionális nyelvváltozatok. In: Kiefer, F. (főszerk.), *Magyar nyelv*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 517–549.
- Lanstyák, I. 1996, Gondolatok a nyelvek többközpontúságáról: Különös tekintettel a magyar nyelv Kárpát-medencei sorsára. *Új Forrás* XXVIII, № 6. – <<http://epa.oszk.hu/00000/00016/00016/960603.htm>>
- Lanstyák, I. 2006a, Nyelvi változatosság a határon túli magyar szókincsben. *Kisebbségkutatás* XV, № 1, 60–73. – <<http://epa.oszk.hu/00400/00462/00029/cikk8825.html>>
- Lanstyák, I. 2006b, *Nyelvből nyelvbe: Tanulmányok a szókölcsonzészról, kódváltásról és fordításról*. Pozsony: Kalligram Könyvkiadó.
- Presinszky, K. 2002, Kontaktusjelenségek a nagycétényi magyar nyelvhasználatban. *Fórum Társadalomtudományi Szemle* IV, № 3, 129–142. – <<http://epa.oszk.hu/00000/00033/00011/presinszky.htm>>
- Székely, G. 2007, *Egy sajátos nyelvi jelenség, a fokozás*. Budapest: Tinta Könyvkiadó [= Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 66.].
- G. Varga, Gy. 1964, Mássalhangzó-váltakozásból eredő alakváltozatok a budapesti köznyelvben. *Magyar Nyelvőr* LXXXVIII, № 4, 398–412.
- H. Varga, M. 2010, Gyermek ~ gyerekek. *Magyar Nyelvőr* CXXXIII, № 1, 103–104.
- Ковтюк, И. 2007, *Украинские заимствования в ужанском венгерском говоре*. Под редакцией и с предисловием А. Золтана. Ниредьхаза.